

מקשה תעשה אותם".

ומאי שנא שאם עשאם משאר מיני מתכות פסולים, משום שנאמר בפסוק **כסף, והויה** "תעשה אותם והיו לך", **מן הגרוטאות נמי** כתוב בהם **מקשה והויה**. וכשם שפוסלים שאר מיני מתכות, הוא הדין גרוטאות יפסלו.

מתרצת הגמרא: **מיטט רחמנא** וכתב **גבי מנורה** "מקשה היא" ללמדנו היא, המקשה של מנורה בלבד מעכב ולא המקשה של **הצוצרות!**

כח-ב תנו רבנן: כל הכלים שעשה משה כשרים לו, וכשרים גם לדורות. אבל **הצוצרות** שעשה משה, **כשרות לו בלבד ופסולות הן לדורות!**

והוינן בה: **הצוצרות מאי טעמא פסולות לדורות?**

אילימא משום **דאמר קרא** בפרשת **הצוצרות** "עשה לך שתי צוצרות" ומזה נדרוש: **לך ולא לדורות!**

אלא מעתה הפסוק שנאמר בפרשת עקב "ועשית לך ארון עץ", האם הכי נמי שנדרוש **דלך ולא לדורות** והלא הארון הזה היה יוצא

עמהם למלחמה לדורות [לפרש"י, דברים י-א]?! **אלא** המילה "לך" נדרשת **אי למאן דאמר** שדורש בפרק ראשון של יומא [את האמור בפרשת קרבן המלואים "ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר"] **לך משלך**, שצריכים שקרבן המלואים יהיה משל אהרן.

אי למאן דאמר השני במסכת יומא שדרש את הפסוק, שהקדוש ברוך הוא אומר, **כביכול** אם הצבור היה יוצא ידי חובתו בשל יחיד, **בשלך אני רוצה יותר משלהם**. שכביכול הקדוש ברוך הוא היה רוצה יותר שקרבן המלואים יבא משל אהרן, אבל למעשה יבוא הקרבן משל ציבור.

וכשם שדורשים את הפסוק הנאמר בפרשת המלואים לפי שני הפירושים, **האי "לך"** הנאמר בפרשת הצוצרות **נמי מיבעי ליה** לאותן דרשות. ומנין לך לפסול את הצוצרות שעשה משה לדורות?

מתרצת הגמרא: **שאני התם** בפרשת הצוצרות, **דאמר קרא** לך-לך תרי זימני: "עשה לך שתי צוצרות", "והיו לך למקרא העדה" וממה שנאמר "לך" תרי זימני דורשים שהצוצרות של משה פסולות לדורות.

מועדות וראשי חדשים. [ולדבריו נראה שמש"כ תוס' שחצוצרות הכהנים היו מכסף אין זה דין הסוגיא, אלא הוא הלכה אחרת. אבל המל"מ מפרש בדעת תוס' שהסוגיא עוסקת בחצוצרות הכהנים, וזה לשיטתו שהכל אחד].

לגבי חצוצרות תענית כתב הקר"א שמסתבר שדינם כחצוצרות המועדות שהרי באותה פרשה נאמרו. [ובדברי הרמב"ם לא נתבאר דין זה]. חצוצרות הלויים לכו"ע כשרים גם משאר מינים.

שיר של הלויים. סוגיתנו עוסקת בחצוצרות של משה כך מבואר בתוס'. והרמב"ם כתב את דין הסוגיא על חצוצרות הקרבנות סוג ג' הנ"ל. [עיין פ"ג ה"ה מכלי המקדש]. במל"מ שם מפרש שחצוצרות הכהנים שכתבו התוס' הם הם החצוצרות שדיבר בהם הרמב"ם. לפי זה סוג ג' וד' הם היינו הך. ברם בקר"א נוקט ששני סוגים הם, שהרי הכהנים תוקעים בחצוצרות בכל יום, ואילו הרמב"ם כתב דין סוגיתנו רק לגבי

תני רב פפא בריה דרב הנין קמיה דרב יוסף: מנורה היתה באה מן העשת חתיכה אחת, ומן הזהב. עשאה של כסף כשרה.

של בעין בדיל ושל אבר עופרת ושל גיסטרון מיני מתכות רבי פוסל, ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר.

של עץ ושל עצם ושל זכוכית דברי הכל פסולה! ואפילו רבי יוסי ברבי יהודה פוסל.

אמר ליה רב יוסף לרב פפא: מאי דעתך כלומר מהי סברתך שלרבי כשרה רק מזהב וכסף. ולרבי יוסי ברבי יהודה כשירה אף בשל בעץ, אבר וגיסטרון.

אמר ליה רב פפא לרב יוסף: בין מר רבי ובין מר רבי יוסי ברבי יהודה דרשי את הפסוקים בכללי ופרטי, שניהם דורשים את הפסוקים במידה של כלל ופרט וכלל כמבואר לקמן: "ועשית מנורת" כלל, "זהב טהור" פרט, "מקשה תיעשה" כלל.

מיהו, מר רבי יוסי ברבי יהודה סבר, מה הפרט זהב מפורש שהוא של מתכת, אף כל הנלמדים בכלל ופרט וכלל צריכים שיהיו של מתכת. ולכן כל סוגי המתכות כשרים. ומר רבי סבר, מה הפרט זהב מפורש שהוא דבר חשוב, אף כל מתכת הנלמדת בכלל

ופרט וכלל צריך שתהיה דבר חשוב, כגון כסף, אבל אבר ובעץ שאינן מתכות חשובות אינן כשרות.

אמר ליה רב יוסף לרב פפא: סמוי הסר משנתך שאתה שונה שרבי יוסי ברבי יהודה פוסל בשל עץ, ורבי פוסל בשל אבר ובשל עץ מקמי דידי מפני משנתי, שאני שונה שרבי יוסי ברבי יהודה מכשיר בשל עץ, ורבי מכשיר גם כן בשל אבר ובשל עץ.

דתניא: כלי שרת שעשאן של עץ, רבי פוסל, ורבי יוסי ברבי יהודה מכשיר!⁽⁸⁾

מבאר הגמרא: במאי קא מיפלגי רבי ורבי יוסי ברבי יהודה: רבי דריש את הפסוקים במידה של כללי ופרטי [והיינו: כלל ופרט וכלל]. ורבי יוסי ברבי יהודה דריש את הפסוקים במדה של רבוי ומעוטי.

והיינו: רבי דריש כללי ופרטי, שנאמר בפרשת המנורה: "ועשית מנורת" כלל, שמשמע מכל דבר — "זהב טהור" פרט. "מקשה תיעשה המנורה" חזר וכלל, שתיעשה משמע מכל חומר שהוא.

ואופן הלמוד של כלל ופרט וכלל הוא אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט זהב טהור מפורש שהוא של מתכת, אף כל

8. מבואר כאן שכל כלי שרת נלמדים ממנורה, ואם מנורה כשרה מעץ כל כלי שרת כשרים, ואם פסולה גם הם פסולים. וצ"ב מנין שאם מנורה מעץ פסולה גם שאר כלי שרת מעץ פסולים, הרי יתכן שדין מסוים הוא במנורה שתיעשה ממתכת. וראה בקר"א שכתב שמסברא כלי מעץ פסול, משום שאין עניות במקום עשירות, ולכן אם אין מקור ממנורה להכשיר כלי עץ נפסול מסברא.

[ולפי זה נראה שגם הפוסל מנורה העשויה מבעץ אבר וגיסטרון, מכשיר כלי שרת העשויים מחומרים אלה, כיון שאי אפשר לפסלם מסברא]. ובאבן האזל [פ"א הי"ח מבית הבחירה אות ד'] כתב שמה שנאמר "בתורת צווי" כגון ועשית שלחן עצי שטים. אי אפשר ללמוד מזה על שאר כלי שרת, שזה דין מסוים באותו הכלי, וכן י"ל שכדיעבד כשר אפילו אם עשה את כל השלחן

הנלמד מהכלל צריך שיהיה כעין הפרט של מתכת! ולכן רבי פוסל בשל עץ.

ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ריבוי ומעוטי:

"ועשית מנורת" ריבה. "זהב טהור" מיעט, "מקשה תיעשה המנורה" חזר וריבה! וכיון שריבה ומיעט וריבה — ריבה הכל, ומיעט דבר אחד.

ומבאר הגמרא: ומאי רבי, רבי כל מילי, ואפילו עץ ג"כ. ומאי מיעט, מיעט כלי של חרס, שהוא פחות מכל הכלים ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם.

אמר ליה רב פפא לרב יוסף: אדרבה פמי

דידך מקמי דידי, שיש לומר שמחלוקת התנאים בברייתא בשל עץ היינו דוקא בשאר כלי שרת, אבל במנורה שנאמר בה זהב, הכל מודים שלא מרבים עץ⁽⁹⁾.

אמר ליה רב יוסף: לא סלקא דעתך שרבי יוסי ברבי יהודה פוסל מנורה של עץ. דתניא במפורש גבי מנורה, אין לו זהב למנורה מביא אף של כסף, של נחושת, של ברזל, ושל בדיל, ושל עופרת.

רבי יוסי ברבי יהודה מכשיר אף בשל עץ:

ותניא אידך: לא יעשה אדם⁽¹⁰⁾ בית בתבנית החיכל⁽¹¹⁾ שיהיה שוה להיכל בכל מידות האורך הרוחב והגובה⁽¹²⁾. וכן לא יעשה

ממתכת, וכמו שמשמע ברמב"ם הנ"ל. מה שאין כן במנורה " שדרשינן מכלל ופרט וכלל", זהו למוד על עצם הכשר המנורה, ומזה למדים על שאר כלי שרת. ולפי זה נראה שהפוסל בעץ אבן וגיסטרון במנורה פוסל גם בשאר כלים].

9. כן פירש המיוחס לרשב"א בפ"י השני והטהרת הקודש והשפת אמת.

10. במסכת ר"ה כ"ד א' משמע שהאיסור נלמד מהפסוק לא תעשון אתי [ס"פ יתרון]. אולם ברמב"ם פ"ז ה"י מבית הבחירה שכתב דין זה עם שאר הלכות מורא מקדש, משמע שהאיסור מדין מורא מקדש. וראה מנ"ח מצוה לט שמבאר שלמסקנת הגמרא ברי"ה באמת אין לאו אלא רק עשה של מורא. במהרי"ק ס"ס עה מבואר שהאיסור הוא איסור תורה. אך בשו"ת בית אפרים או"ח סימן י' כתב שהוא איסור דרבנן. ובאבי עזרי כתב שגם לדעת הרמב"ם עובר בלאו של לא תעשון אתי, אלא שישנם שני דינים בלאו, שעיקר הלאו הוא משום גרדי ע"ז שלא לעשות דמות שמש וירח וכדו'. ואגב גררא

למדים מכאן גם איסור לאו לעשות כדמות כלי המקדש, וזה משום גרדי מורא מקדש. ובתוס' ע"ז מ"ג ב' מבואר שגם למסקנא למדים את איסור בניית היכל מלא תעשון אתי.

11. יש לדקדק למה לא אמר "היכל תבנית היכל" כמו בהמשך הברייתא "שלחן כנגד שלחן". וביאר החת"ס [חידושי סוגיות עמ' לן] שהברייתא באה להשמיענו שאפילו לא עשה ממש כעין ההיכל. שכולו חלול, גם כן אסור. ועפ"ז ביאר החת"ס מש"כ רש"י כאן שחייב דוקא אם עשה שוה במידת אורך גובה ורוחב להיכל, שאם לא כן אין לזה כלל דמיון להיכל. אבל אם עשה כצורת ההיכל ממש אין צריך שיהא מכוון לגודל ההיכל. [וראה הערה 12].

12. כך כתב רש"י כאן. ובע"ז מ"ג א' הוסיף רש"י שצריך שיהא מכוון גם במידת פתחיו, וראה שו"ת בית אפרים או"ח סימן שמבאר מדוע כאן לא פירש רש"י כך. [וע"ש שדן אם חייב כשעשה כנגד היכל של בית המקדש הראשון].

היונים וטהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה זהב.

אמרו לו לרבי יוסי ברבי יהודה: משם אתה רוצה להביא ראיה להכשיר מנורה של עץ? שפורדים של ברזל [בלא גביעים כפתורים ופרחים] היו, וחיפום כבעץ בבדיל, וזו היתה המנורה! ואינך יכול להביא ראיה להכשיר מנורה של עץ.

ולאחר שהעשירו עשאוהו של כסף.

חזרו והעשירו יותר עשאוהו של זהב:

ומכל מקום שמענו מברייתא זו שרבי יוסי ברבי יהודה מכשיר מנורה של עץ כדעת רב יוסף ודלא כדעת רב פפא.

אמר שמואל משמויה דסבא זקן אחד:

אכסדרה בנין שיש לו רק שלש מחיצות ורוח הרביעית פתוחה, כנגד [במידות] של האולם⁽¹³⁾. וכן לא יעשה הצר כנגד [במידות] של העזרת. ולא יעשה שלחן כנגד כצורתו של השלחן שהיה בבית המקדש. וכן לא יעשה מנורה כנגד כצורה של מנורה!⁽¹⁴⁾

אבל עושה הוא⁽¹⁵⁾ מנורה של המשנה ושל עושה ושל שמונה⁽¹⁶⁾ קנים, שאינם דומים למנורת המקדש שהיו בה שבעה קנים, ובאופן שאינו דומה למנורת המקדש לא אסרה התורה. ומנורה של שבעה קנים כמו המנורה שבמקדש לא יעשה, ואפילו משאר מיני מתכות ג"כ לא יעשה משום שמנורה ממתכת כשירה להדלקה במקדש.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף של עץ לא יעשה שהרי הוא כדרך שעשו מלכי בית השמונאי במקדש, אחר שגברה ידם על

לעשות המנורה גם בלא גביעים כפתורים ופרחים. וע"ש בש"ך ובהגהות הגרע"א שמדייק מדבריו שבמנורה של זהב שהגביעים מעכבים מותר לעשות בלי גביעים כפתורים ופרחים. אולם הביא הגרע"א שהבכור שור אוסר גם במנורת זהב בלא גביעים כפתורים ופרחים, כיון שמצינו סוג מנורה במקדש שכשרה בלא גביעים כפתורים ופרחים.

16. כתב בשו"ת שואל ומשיב [קמא ח"ג סימן ע"א] שעפ"ז יש ליישב קושייתו המפורסמת של הב"י [סימן תרע] מדוע תקנו בחנוכה להדליק שמונה נרות, הרי ביום הראשון לא היה נס, שהרי השמן הספיק ליום אחד. ולפי המבואר כאן י"ל שחששו שאם יתקנו חנוכה שבעה ימים יבואו לעשות מנורה של שבעה נרות, ולכן תקנו שידליקו שמונה ימים, שבמנורה של שמונה קנים אין איסור.

13. וראה בתוס' שהקשו שהאולם לא דומה לאכסדרה. בביאור תירוצם נחלקו המפרשים. המהרי"ק [שרש עה] מפרש שאסור לעשות דבר הדומה במקצת לאולם אף על פי שאינו ממש בצורת האולם. אבל בשו"ת חכ"צ סימן ס' מפרש שכוונת תוס' שבאמת רק אם עשה את האכסדרה בצורת ההיכל חייב. וראה הערה 10 שלפי ביאור החת"ס מוכח כדינו של המהרי"ק שחייב אפילו אם אין מכוון ממש.

14. כתב המהרי"ק [שרש עה] שאסור לעשות מנורה שנמוכה מ"ח טפחים, משום שאין שיעור י"ח טפחים מעכב במקדש. ועוד שגם צורה הדומה למה שהיה במקדש אסור לעשות, [שכן דעת מהרי"ק כמובא בהערה הקודמת] וכן פסק השו"ע סימן קמ"א ס"ח.

15. כתבו המהרי"ק והשו"ע [שם] שאסור

יוצאין ממנו, אחד אילך ואחד אילך, נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה.

גובהה של מנורה היה שמונה עשר טפחים⁽¹⁷⁾.

י. וטפחים חלק מעליו, הרי חמשה עשר טפחים.

וזוהי החלוקה של גובה המנורה:

יא. נשתיירו שם שלושה טפחים שבהן היו שלישה גביעין וכפתור ופרח. הרי שמונה עשר טפחים. [נמצא שהיו בגוף הקנה האמצעי ארבעה גביעים, ושני כפתורים, ושני פרחים. מלבד הפרח שהיה ברגלי המנורה, ומלבד שלשת הכפתורים שמהן יצאו ששת הקנים. ולקמן תבאר הגמרא המקור לזה].

א. הרגלים מתחת היו בסיס המנורה, ועליהם היה פרח כדמות ציור שחוקקין צורפי הזהב וגובה שניהם ביחד היה שלשה טפחים.

ב. מעליהם, בקנה האמצעי, הנקרא גוף המנורה, היו טפחים שטח חלק בלי שום צורה, הרי חמשה טפחים.

ומפרשינן: וגביעין של המנורה למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים שנעשים באלכסנדריה, וארוכין וצרים היו.

ג. וטפה, שבו היו מצד אחד של המנורה גביע, ומצדה השני כפתור, ומצד שלישי פרח. [וזוהו אחד מן הגביעים והכפתורים והפרחים שהיו בגוף המנורה] הרי ששה טפחים.

כפתורים למה הן דומין לתפוחי הכרתיים, לתפוחי המקום ששמו כרתים. [ויש גורסים לתפוחי הבירותיים].

ד. וטפחים חלק מעליהם, הרי שמונה טפחים.

כרתים למה הן דומין כמין פרחי העמודין. כעין ציורים שמציירין בעמודים, כך היו חוקקין צורפי הזהב במנורה.

ה. וטפה שבו מצוי כפתור, ושני הקנים הארוכים יוצאין ממנו. אחד אילך לצד זה, ואחד אילך לצד השני. ונמשכין שני הקנים ועולין עד כנגד גובהה של המנורה [שהוא גובה הקנה האמצעי, הנקרא גוף המנורה].

ומסכמת הגמרא: ונמצאו במנורה: גביעין עשרים ושנים, כפתורים אחד עשר. פרחים תשעה!

ו. וטפח חלק מעליו, הרי עשרה טפחים.

גביעים מעכבין זה את זה. שאם חסר גביע אחד, מעכב הוא את כולן. כאילו לא נעשו כלל גביעים. וכן כפתורים מעכבין זה את זה. ופרחים מעכבין זה את זה.

ז. וטפח כפתור, ושני הקנים הבינונים יוצאין ממנו, אחד אילך ואחד אילך, נמשכין ועולין הקנים עד כנגד גובהה של המנורה.

וכן גביעים כפתורים ופרחים מעכבין זה את

ח. וטפח חלק מעליו, הרי שנים עשר טפחים.

ט. וטפח כפתור, ושני הקנים הקצרים

17. גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים. במהרי"ק [שרש עה] הביא בשם תוס' שדרשו

וכפתור וכפתור וכפתור ורי שלשה כפתורים שמכל אחד מהם יצאו שני קנים של המנורה שנאמר שלש פעמים בפסוק, "וכפתור תחת שני הקנים" **הא חד פרי**, אחד עשר כפתורים!

אלא פרחים תשעה מנלן?

הרי מצינו רק **תרי דידה** של גוף המנורה. כמו שנאמר "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה". ודרשינן כפתוריה שנים ופרחיה שנים, הרי לנו שני פרחים בגוף המנורה. **וששה דקנים**, שבכל קנה היה כפתור ופרח, כמו שנאמר "בקנה האחד כפתור ופרח". הרי לנו ששה פרחים בששת קני המנורה. ואם כן **תמניא** שמונה הוו, ולא תשעה?

אמר רב שלמון: נאמר בפרשת בעלזותך "וזה מעשה המנורה" מקשה זהב **עד ירכה עד פרחיה מקשה היא** ריבה לך הכתוב פרח נוסף [וזהו הפרח הראשון שהיה סמוך לבסיס המנורה, בג' הטפחים הראשונים של המנורה] הרי לנו תשעה פרחים במנורה.

אמר רב: גובהה של מנורה תשעה טפחים!

איתיביה רב שימי בר חייה לרב:

זה. שאם חסר אחד מהם מעכב הוא את כולם⁽¹⁸⁾.

מקשה הגמרא: **בשלמא גביעים עשרים ושנים** אשכחן, דכתיב בפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים". ומבואר שבגוף המנורה היו ארבעה גביעים.

וכתיב בעוד פסוק "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח, כן לששת הקנים היוצאים מן המנורה".

נמצא דבכל ששת הקנים היו שמונה עשר גביעים ואם כן מצאנו, **ארבעה גביעים דידה** של גוף המנורה, **ותמני פרי** שמונה עשר גביעים **דקנים**, **הא יש לנו מקור לעשרים ותרתין גביעים**.

כט-א

כפתורין, נמי מצאנו אחד עשר כפתוריה: תרי דידה של גוף המנורה, כמו שנאמר "כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו". וכפתוריה היינו שני כפתורים.

וששה כפתורים היו בקנים. כמו שנאמר "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח" ובכל קנה היה כפתור אחד. ואם כן בכל הקנים היו ששה כפתורים.

שאר מינים. אלא מה שמעכבים הכוונה שאם אי אפשר לעשות את כולם אין ענין בעשיית אחד מהם, שרק על ידי כולם כאחד יש מצוה. [ויתכן לומר עוד שלפי שיטת הרמב"ם המובאת בהערה 6 אסור לעשות חלק מן הגביעים וכדו' כמו שאסור לעשות גביעים במנורת שאר המינים]. ובאמת יתכן לפרש כך בדעת הש"ך ס"ס קמ"א ולא כמו שפירש הגרע"א המובא בהערה 14.

זאת ממה שכתוב "וזה מעשה המנורה", "וזה בגימטריא י"ח.

18. כתב הח"ח בלקוטי הלכות שאם אין גביעים כפתורים ופרחים המנורה עצמה פסולה. ודייק כך מדברי הגרע"א המובא בהערה 14. אולם הביא שם שבספר הר המוריה נסתפק בזה, שיתכן לפרש שאין הגביעים והכפתורים מעכבים במנורה, וודאי המנורה עצמה כשירה גם בלא גביעים שאין מנורת זהב גרועה ממנורת